

چەمكى لەخۆدەرچون لای (نالی و متنبی)

لیكۆئینەوهیەکی بەراوردکاری

نارام قەرەداغی

Aram_qaradaghi@hotmail.com

سەرەرای ئەو کاریگەری و کارتیکردنە زۆری لەنیوان هەردو ئەدەبی کوردی و عەرەبیدا هەیە، دەبینین ئەو لیکۆئینەوانەى کراون لەنیوان ئەم دو ئەدەبەدا زۆر سنوردار و کەمن سەرەرای ئەو مادە زۆری کە هەمانە بۆ بەراوردکاری بەو پێیەى زۆریک لەشاعیرە کوردەکانی پیشو شارەزایەکی تەواوی زمانى عەرەبى بون و یەکیک بون لە خوینەرە هەرە باشەکانى ئەم زمانە لەناو ئەدەبیاتی زمانى عەرەبیدا بەتەواوی قوئوبونەوه کە لە دەرئەنجامدا ئەدەبیاتی عەرەبى کاریگەری خۆى بەسەر کەم تا زۆریانەوه جیهیشت، کە نەتوانى ئەم کاریگەرەبونە بکریته جیگای باس و لیکۆئینەوهى بەراوردکاریانە.

ئەوهى لیڕەدە من دەمەویت تیشکی بەراوردکاری بخەمە سەر، ئەو دو شاعیرەن کە هەریەکەیان لە سەردەمى خۆیاندا یەکیک بون لە پیشەنگ و شاعیرە دیارەکان، کە ئەویش حەزرەتى نالی بابان و متنەبى سەردەمى عەباسیە، یەکیک لە سیما دیارەکانى ئەم دو شاعیرە معجەب بونە بە خودى خۆیان تا ئەو رادەیهى دەورووبەرى خۆیان رەتکردۆتەوه ئەمە لەکاتیکیا متنەبى ئەدەورووبەرى خۆى ابو تمام و ابو فراس و ابو عتاهیه و کۆمەلێک کە ئەو شاعیرى تریشى بینووه هەر وهک چۆن نالی سالم و کوردی لە دەورى خۆى دیوه، کە بەلای منەوه ئەم خۆ بەدئبون و لەخۆ دەرچونەیان سویدیکی زۆرى هەبوه چونکە هەمو کەسیک کە داھینانیک دەکات پێویستی بە خۆبەدئبونیکە تا بویریت ئەو داھینانە بلاو بکاتەوه،

بۆ لیکۆئینەوهیەکی ئەم جۆرە پێویستمان بەوه هەیه زانیاریەکی خیرا لەسەر ئەدەبى بەراورد و پاشان باسیکی کورت لەچەمكى لەخۆ دەرچون بکەین،

ئەدەبى بەراوردکاری بەشیکە لە ئەدەبى گشتى و (ئەو زانستەیه کە پشت دەبەستیت بە کاریگەری و کارتیکردن لەنیوان دو ئەدەبدا کە ئەمەش ئەبیت لەنیوان نوسەریک و نوسەریکی دیدا بیت یان تەوژمیکی فیکری و یەکیکی ترابیت، هەر وهه دەگەریت بەدوای گوێزانەوهى رەگەزەکانى ئەدەب لەگەلێکەوه بۆگە لیکى تر و بەخشین و وەرگرتن لەنیوان میلهتە جیاوازهکاندا^١

بەگشتى مەرجى سەرەکی ئەدەبى بەراوردکاری ئەوهیه کە دەبیت بەراوردکردن لەنیوان دو زمانى جیاوازدابیت و پشت بەستريت بە کارلیکردن لەیهکترى، هەر وهه بۆ بەراوردکاری سی قوتابخانەى سەرەکیمان هەن نەتوانریت لەکاتی هەرچ لیکۆئینەوهیەکی بەراوردکاریدا پشتی پى بیهستريت ئەویش قوتابخانەى (فەرەنسیەکان و ئەمریکیهکان و سوڤیه تیهکانە) کە هەریەکەیان مەرجى تاییه تیان هەیه بۆ بەراوردکاری، لیکۆئینەوهکەى نیمەش لەنیوان دو ئەدەب و دو زمانى جیاوازدایە، کە بەدریژایی میژو کاریگەری ناشکرا بینراوه لەنیوان ئەم دو ئەدەبەدا، هەر وهه چەمگی لەخۆبایی بون یاخود لەخۆدەرچون واتا خود پەسەندکردن و عاشق بون بەخود و خۆژماردن بەباشترین و خود پەسەندکردن، کە ئەمە یەکیکە لەقوتاغەکانى دواى قوتاغى (العجب) کە ئەمەش ئەچیتە خانەى نەخوشیه دەرونیەکانەوه، ناودەبریت بە نیرگسى کە ئەم نەخوشیه چیرۆکیکی تاییهت بەخۆى هەیه، ئەوهى گرنگە ئەوهیه کەبلیین دواى قوتاغى خۆبەدئبون (العجب النرجسیه) قوتاغى لەخۆدەرچون دیت (الغرور) کە ئەم دو شاعیرە بەشیک لەدنیاى شعری خۆیان بەم سیماتە پرکردۆتەوه، ئەماوهى بەراوردکاریەکەمدا هەول ئەدەم بەچەند رویەک ئەم لەخۆدەرچونە لەچەند لایەنیکدا پۆلین بکەم و بیا نەخەمە خانەى تاییهتەى خۆیانەوه کە ئەمانەن:

یەکەم : هەردو شاعیر بانگەشەى ئەوه دەکەن کە دەنگى ئەمان رەسەنە بەو مانایەى ئەو شیعراى ئەمان شیعرى تەواون و ئەو کەسانەى دواى ئەمان شیعر بلین شاعیر نین و ئەمان شعر دەدزن.

متنەبى کە پیشەنگى نالیه و هەنگرى ئەم پەيامەى سەرەوهیه لە دیریکدا دەلیت:

ودع كل صوت غير صوتي فإني
أنا الطائر المحكي والأخرُ الصدى^{٤٤}

واته دستبهداری همو دهنگیک به یاخود واز له همو شیعریک بینه جگه له شیعرهکانی من نه بی، من نهو مه لثم که دهخوینم و قسه دهکهم جگه له من خه لکانی تر هموی دهنگدانهوهی منن، لیبره دا متنبی هیئده خوئی به دلله نه گاته نهوهی که بلیت شعری من تاکه شعریکه شایه نی نهوه بیت که گوئیستی بیت جگه له من نهوانه ی که شعر ده لئین ته نیا شعری من ده لئینه وه و دهنگدانه وه بیه کن که همیشه دهنگدانه وه وهک دهنگه ره سه نه که نیه.

هروه ها له دو دیبری تر دا ده لیت
وما الدهر إلا من رواة قصائدي
إذا قلت شعرا فأصبح الدهر منشدا^{٤٥}

واتا رۆژگار هیج شتیک نیه جگه له بیژره ی قه صیدهکانی من نه بی نه گهر من شیعریک بلیم رۆژگار نه که ویتته گوتنه وهی نهو شیعره ی من. الدهر له زمانی عه ره بیدا به مانای رۆژگاریت و به مانای خوداش دیت، به و بییه ی که له قسه یه کی پیغه مبه ردا هیه ده لیت (جوین به دهر مه دن چونکه دهر خودایه) نه گهر به مانای دوه میان بیت و مه بهستی مانای دوه م بوبیت نهوا متنبی له خو در چونه که ی هیئده قولله که یشتوته نهوهی که خوداش بکات به وهی لاسایی نه م بکاته وه و شیعرهکانی بلیته وه.

له به رامبه ردا و دوا ی چند سه ده یه کی زور شور سواری بابان له مهر نهو مه سه له یه ی که شیعره قه صیده ی نه م ره سن و نه سلبن و نویسی خه لکانی دی دزی بن له م، هیج قصوری نه کردوه، وهک ده لیت:

نهو که وه ره نوکته که له نالی ددزن خه لک
ناوی نییه، وهک ناگری بی شوقی دزانه^{٤٦}

لیبره دا هه زهت هیچی که متر نیه له متنبی و هه مان بوچونی نهوی هیه بو شعری خه لکی و شعری خوئی که نه کری بلین له گه لیک جیگادا نه م وه سفانه ی بو شعری خوئی کردوه (شعری خه لکی که ی ده گاته شیعره ی من... هتد) هه زهت گه یشتوته نهو نه نجامه ی که همو شعرهکانی دی که به لای جوانیدا برؤن له م دزاون، شیعره ی نه م گه وه ره و شیعره ی خه لکیش دزاون له م گه وه رانه ی نه م.

بو بیرو پای نالی له سه ر نه م به یته د. مارف خه زنه دار ده لیت (به لای نالیه وه خه لکی شاعیر نین که شیعره دنوسنه وه قسه ی جوانی نهو ددزن قسه ی جوانیش نه گهر بدزیت ده گوری، نه گهر قسه ی دزاون له گه ل نه سله که دا به راورد بکه نین نهوا ناشکرا ده بیت نه مه میان چند ناودارو به تام و بویه)^{٤٧}

له م روهی له خوبایی بونی نه م دو شاعیره دا ده گه یه نهو دهر نه نجامه ی که هه ردو شاعیر بیان وایه و بانگه شه ی نهوه ده که ن که نهوهی خه لک ده لیت دهنگدانه وهی نه مان و دزاون له مان، به لام له م لایه نه دا لای متنبی زیاده روه یه کی زورتر ده بینریت چونکه زوریک له ره خه گران به گومانن له وهی وشه ی (الدهر) ی به مه بهستی خودا به کاره ی نابیت به مهش خودای خستبیتته ریزی نهوانه وه که قسهکانی نه م بلیته وه.

خالی دوه م (هه ردو شاعیر لایان وایه نه مان نمونه ی به رزی مروفن و هیج که سیک له مان ناچیت و هاوشیوهی نه مان بونی نیه، بگره که سیش نیه شیوهی به لای نه ماندا بروات و تاک و ته نیاو بی هاوه ن)

متنبی نهو پیاوه توره یه یه که همیشه خودی خوئی له هه مو شتهکانی سه ر روی زهوی پی په سه ندترو به رزتر بوه متنبی له بواری شیعره چیتته دهره وه روده کاته هه مو مروقیه تی و خوئی به تاکه بونه وهی چاک و بی وینه له قه نه م ددات چ له روی که سایه تی و چ له روی نویسنه وه، وهک له دیپرکدا ده لیت:

أعط عنك تشبيهي بما وكأنه

فما أحد فوقي ولا أحد مثلي^٢

نهم پیاوه تورپه لیرهده دینه تینی و غروری نهگاته نهوهی که بلیت همو شوبهاندنیکی من به خه لکی نه خوت به دور بگره و من مه چوینه به هیج کهس و شتیک ، چونکه نه کهس نه من به رزتر و نه هیج کهسیکیش هاوشیوهی منه ، هروده ها نه پارچه یه کی تریدا به هه مان غروره وه ده که ویته وه به رز رگرتنی خوی و ده لیت :

أی محل أرتقی

وکل ماقد خلق الله

محتقر فی همتی

له خو درچونه کانی هه نگاو به هه نگاو زیاد دهکات و سات دوی سات و شیعر دوی شیعر نمونه ی به رزی خوی نه خاته رو ، نهم پارچه یه یه سهروده ها بانگه شه بو نه وه دهکات همو شوینه کانی دنیاو همو که سه گه وره کان همو نه و بونه و ورو مرقانه ی که خودا دروستی کردون نه رابردوداو هروده ها نه وانه ی که دروستیشیان دهکات نه دوی متنبی ، نه ناستی شه هامت و گه وره ی نه مدها هینده سوک و بی نرخن وه ک یه ک تال موی بن بائی خوی ته ماشایان دهکات ، پیویسته نه وه بوتریت نهم له خو درچونه به دریزایی میژوی نوسین و نه ده بیات لای هیج نوسه ریگ نه بینه روه ، نه و ته نیا نیمپراتوریکی نوسینه که نه دهق درده چیت و نه ناو خه یالاتی شیعه وه دینه ناو واقع ، که سایه تی نایابترین وه ک شعره کانی ده دات به خوی ،

له به رامبه ر نه مدها چه زرت هه مان له خو درچون نه ناخی و دربرینیدا ههستی پیده کریت و چه که ره ی کرده به لام ناکریت و ناتوانین بلین له خو درچونه که ی نالی نهم خالدها دهگاته وه به متنبی ، به لام نهم له خوده درچونه ی نالیش هه مان ریگاکه ی متنبی یه و که میک ساده تر ، نه که یشتوته نه و پله یه ی متنبی که خه لکانی تر به سوک سه یر بکات وه ک ده لیت :

نالی حریفی کهس نیه ، نیلف و نه لیفی کهس نیه

به یتی ره دیفی کهس نیه هرزه نویسه گه پ ده کاس

لیرهده نالی بانگه شه ی نه وه دهکات که نه شاگردی که سه و بگره زور نه وهش زیاتر کهس هاوه لئی نالی نیه و ناتوانین بینه نه و مه قامه وه که نالی تیدایه ، نالی بانگه شه بو نه وه دهکات که نهم یاری به نوسین دهکات و ده سه لاتیکی گه وره ی نوسینی هه یه ، به هه مان شیواز نالیش ده که ویته نهم قوناغوه که که که سانی تر هاوشیوهی نهم نین و که سیش نهم به رزتر نیه به هه مان ریگای متنبی ، که ده لیت (نالی حریفی کهس نیه) نه ویش ده لئی (فمأ أحد فوقی) پاشان نه وه رت ده که نه وه که کهس هاوشیوهیان بیت به دو دیری (نیلف و نه لیفی کهس نییه) و (ولا أحد مثلی) .

هروده ها پیویسته نه وه بلین متنبی مغرور تره نهم خالدها به وه ی نه و خوی و شعره کانیشی به هاوشیوهی کهس نازانی به لام نهم هه سته لای نالی شتیک که متره و ته نها شعره کانی به هاوشیوهی شعری خه لک نازانی .

خالئی سیه هم : (هه ردو شاعیر بانگه شه ی نه وه ده که ن که زور به ناسانی شیعر ده نوسن به لام خه لکیکی تر زه حمت نه کیشن بونه وه ی له مانا کانی بگه ن)

متنبی ده که ویته پیا هه لدانی ناسان نوسی خوی و ده لیت

أنا مملیء جفونی عن شواردها

ویسهر الخلق جراهها ویختصم^ش

ره خنه گرانی عه رب پیمان وایه واتای نهم به یته نه وه ده که یه نیت که بلیت (من شعر زور به ناسانی ده نوسم به لام خه لکی تابه یانی نی شک ده گرن ته نیا بو نه وه ی لئی تی بگه ن ، تابه یانی مجاده له ی ده که ن)^{نعلج}

ههروههها نهم بهیته نهتوانری بوتریته نهوهش دهگهیهنیته که مه بهستی بیته بلی زور به ناسانی نهتوانی ماناو وشه ی جوان بهکار بیته به لام کهسانی تر که شیعر دنوسن زور بهزهحهته دهتوانن نهوهبکهن مهگهر تابه یانی نیشک بگرن نهوسا گهر بتوانن نهو ناسانیه ی من بنوسن . نه بهرامبهردا ههمان مانا لای نالی و به نه خو دههچونیکی زیاتروهه ده بیتریته وهه وهک ده نیته :

نالی به داوه شهعری دهقیقی خه یالی شیعر

بو نهو کهسه ی که شاعیره سه د داوی نایه وه نهج

نالی لیبره دا به ههمان شیوه ی متنبی ده نیته من بهم نالوژییه ی شیعره کانه نه وهک ههر بو خه لکی ناسایی به لکو بو شاعیرانیس سه د داوم ناوه ته وه ناتوانن بگهن بهم جوهره نوسینه ی من , ههروهه ها نه شوینیکی تر دا ده نیته :

ظاهیره و باطن نه سه ره نه وحی حه قیقه ته یا مه جاز

ناشنای سیری قه له م بی غهیری نالی کهس نه ما نهج

لیبره شدا هه زره ته نهو پله یه نه دات به خو ی که ته نه ها ههر نهو نه یینه کانی شیعر ده زانیته و قه له م به ناسانی به ده سه ته نه مه وه دیت و غهیری نه م که سیک نه مه ی داندا بونی نیه .

له م خالده دا هه ردو شاعیر بانگه شه بو نه وه ده کهن که خه لکیان هه مو به شیعره کانیانه وه سه رقانل کرده به لام نالی لیبره دا غروره که ی زور نه متنبی سه رکیشانه تره چونکه پیی وایه نه وهک خه لکی به لکو شاعیرانیسی سه رقانل کرده , داویکی وه های بو ناونه ته وه که نه توانن لیی رزگار بن , به جوته بانگه شه بو نه وه ده کهن که ههر نهوانن شیعر به ناسانی دنوسن و شاره زای زمانن , نه وه ی تیینه یی ده کریته لیبره دا متنبی که میک به سوژتره بو خه لکی چونکه گریمانه ی نه وه داده نیته نه گهر شه و نخونی بکهن رهنگه بگهن به وه ی که نه م به ناسانی ده نیوسیت , به لام نالی زور به غروره وه نه وه ره ته ده کاته وه که به هیج شیوازی کهس توانای نه وه ی نیه بگات به نالی .

خالی چواره م : (هه ردو شاعیر پییان وایه نه غوربه تدان به لام نهو غوربه ته ی که کهس به هاوشیوه ی خو یان نه زانن و کهس لییان تیینه گات بهو پییه ی نه مان نه هه مو که سه کان گه وره ترن , که گه وه ی و غرور نه نه نجامدا بوته هوی دروستکردنی نهو غوربه ته)

متنبی نهو پیواوه یه که هه همیشه نه غوربه تا بوه بهو هوییه ی که مه بهستی بوه بلیته مروقه گه وره کان هه همیشه غه رین و کهس ناتوانیته بیته هاوه لیان هه رچه نده خه لکانی زور نه ده ور یان بیته ,

أنا في أمة تداركها الله

غریب کصالح فی التمود نهج

له م بهیته دا متنبی خو ی هینده به غه ریب و نامو پیشان ده دات , خو ی نه خاته هاوشیوه ی صالح ی پیغه مبه ره وه که نه ناو گه لی سه موددا چه ند ته نه ها و نامو بوه و گه نه که ی دژایه تیان کرده وه کهس لیی تیینه گه یشتوه , غوربه ته ی متنبی گه یشتوته نه وه ی نه شوینیکی هینده به رزه وه سه ییری کهسانی تری کرده گه یشتوته نهو غوربه ته ی که کهس پیی ناگات , تا ده گاته نه وه ی که بلیته هینده گه وره م نیستا زوه نه م خه لکانه نه م بگهن که من کیم , روژیک دیت بگهنه نه وه , وهک ده نیته

سبعلم الجمع ممن ظم مجلسنا

باننی خیر من تسعی به قدم نهج

نه م هه ستکردن به غوربه ته ی متنبی نه نه نجامی نه وه دایه که خو ی هینده به پالفته و شیوا ده زانیته و خه لکی تریش به بچوک , که نه م بهیته دا به ته واوی نیگرگسیه ته نه م شاعیره رهنگ ده داته وه ,

به هه مان شیوهش له بهرامبهردا نالی دیته گۆ و باس له وه دهکات که نهم چهند غه ریب و ته نهاییه به وهی که زور له زه مانیکه دوره وه شاعر ده لیت و کهس لیبی تیناگات چونکه نالی خوی له و ناسته به رزه دا ژماردوه که لیتیکه یشتنی وا ناسان نه بییت بویه نیستا له نه نجای له و زور وتن و کهم فه همیهی خه لکه وه بوته غه ریبیک و له دنیا یه کی غوربه تی خویدا خاموش بوه.

عومریکه به میزانی نه دهب توحفه فروشم

زورم وت و کهس تیینه گه یشت نیسته خه موشم^{بج}

له م دو دیره دا نه گاته نه وهی که نوسینه گانی هینده به رز سهیر بکات و بییان بلیت توحفه که نهم نوسینه دانسقانه وایکرده کهس به ناسانی له نالی نه گات و له ناو خاموشیدا بمیینه وه.

جیاوازی غوربه تی نالی و متنبی له وه دایه متنبی غوربه ته که ی له وه وه سه رچاوهی گرتوه که خه لکانی ناوچه که ی به دوژمن و دژایه تی که ری خوی ناو ده بات به وهی متنبی خوی نه کات به صالح پیغه مبه ر و گه له که شی ده کات به سه مود که نهم گه له دوژمنایه تی صالحیان ده کرد. به لام لای نالی شیوازیکی تره و ده لیت خه لکانی دهورم لیم ناگه ن بویه غه ریبم.

داواکردنی پیغه مبه رایه تی

هه ردو شاعیر هه ریه که و به جوړیک له جوړه کان داوا ی پیغه مبه رایه تیان کرده. متنبی داوا ی نه وهی غروره که ی گه یشته پله یه کی به رز (که و ته بانگه شه ی نه وهی که نهم کتیبیکه بو هاتوه وه ک قورنن وه نهم بانگه شه یه ی له ناو هوژی بنو کلیب دا کرد)^{بج}، وه نهم بابه تی پیغه مبه رایه تی گه لیک قسه ی زوری له سه ره به لام نه وهی گرنگ بییت نه وه یه یه کی که له بابه ته دیاره گانی ژبانی متنبی و له گه ل باسکردنی ناو و شاعر گانی متنبی دا بابه تی پیغه مبه رایه تی که شی دیته پیشه وه. له به رامبه ر متنبی دا مه لا خدریش نه وه هه سته ی که هه ییوه به رامبه ر به نوسینه گانی که جوړیکن له موعجیزه و له ناستی موعجیزه ی پیغه مبه ره کاندابیت وه ک ده لیت:

نالی یه ک و نه وکه سه ی که ته مامی غه زه لی بیست

مه علومی بوه زوری و که می خاریقی عادات^{بج}

لیره دا به ناشکرا به دی ده کربیت و ده لیت هه رکه سی ته واوی قه صیده گانی من ببیستی نه وسا ده زانی که موعجیزه یه کی تر دوباره بوته وه وه ک محمدی مه لا که ریم ده لیت (له م به یته دا نالی شاعر گانی ده باته ناستی موعجیزه ی پیغه مبه ران)^{سج}

جیگای خویه تی لیره دا نه وه بگوتربیت. هه مان هه سته نه وهی که شاعر گانیان موعجیزه یه بو لای متنبی گه یشته نه وهی که داوا ی پیغه مبه رایه تی بکات، به لام لای نالی خاموش بویه وه و جگه له به ییت شاعر هیچی تر نه بو که ناشکرایه هه مو به یته شعریکی نالی قه ناعه تیکی قوئو باوه رپونیکه قوئی به خود له پشته وه یه، ناشکرایه نالی له کومه لگایه کی کوردی مسوئماندا ژباوه که نهم دیارده یه و باسکردنی پیغه مبه رایه تی ته واو نامو بوه به م کومالگایه، پاشان که سایه تی نالی که که سیکی دینی و مه لا بووه هوکار بون بو نهم خاموش بونه، جیاواز له و کومه لگا (قرمطی) یه ی متنبی که روژانه ده بینرا خه لک بانگه شه ی پیغه مبه رایه تی ده کرد. بوبوه دیارده یه کی ناسایی.

شورشی نهم دو شاعیره

متنبی نه و شاعیره یه که هه میسه غرور له شاعر گانیدا رهنگی ده دایه وه نه و پیاوهی غروری له ناو شاعر وه هینا یه ناو واقعی ژبانی خویه وه، نه و غروره وای لیکرد که هه سبت به شورشیکی واقعی و شورشیکی چه کدار و دور له دنیا ی خه یائی شاعر (میژو نوسان ده لیلن متنبی دوجار هه ستا به شورش کردن جاریک له سه ماوه و جاریک له کوفه)^{شه} رهنگه نه وه وای له متنبی کردبیت که هه سبت به و شورشه که بیینی خه لکانی غه ییری عه رب ده سه لاتیان گرته ده ست، نامه وی لیره دا باس له چونیته تی و شیوازی شورشه که و سه رکه وتن و سه رنه که وتنی بکه م، نه وهی ده مه ویت نامه ژهی پیبکه م نه وه یه که متنبی غرور گه یاننده نه وهی به واقعی شورش بکات و خوی له هه مو کهس به شیوا تر بزانی بو ده سه لات.

له لایه کی تره وه نالی هه ستا به شورش کردن به لام شورشی نالی له سنوری نه ده بییات و خه یال دهرنه چو، له لایه که وه شورشی به و تازه گه ریه کرد که هینا یه ناو شاعیره یه که له سه ر کیشی شانزه به حره که ی عه روزی عه ره بی شاعیره ی کوردی نوسی و پاشان له ناو دنیا ی خه یائی خویدا

خوی کرد به پادشاو تهختی بوخوی دروست کرد، که نه مانه نه کری بوتریت بیریکی شورشگیرانه ی نه پشته وه بوه به هه مان شیوه ی بیره که ی متنبی به لام هه نومهرجی نالی وهك هه لو مهرجی متنبی له بار نه بوه تا نهو خه یانه وهك متنبی بویرانه بینیتته ناو واقعه وه، وهك ده ئیت :

ضابیتته ی ته بعم سواره ، نیددیعیای شاهی هه یه
محتشم دیوانه ، داوای تهختی خاقانی دهکانهج

له کوتایدا پیوسته بوتریت متنبی له سالی 354 ی کوجیدا کوژراوه، نالییش له سالی 1856 ی میلادیدا کوجی داوای کردوه، نه م جیاوازیه ش که هه یه له نیوانیاندا نه کاته نه وه ی نزیکه ی هزار سال متنبی له پیش نالیه وه ژیاوه ، نه کری بگه ینه نهو نه نجامه ی بلین نالی کاریگری متنبی به سهروه بوه به پیی نهو کومه نه لایه نه ی باسکران و بهو پییه ش که ماموستا علادین سجادی ناماژه ی بهوه داوه که (نالی شاره زای زمان و نه ده بی عه ره بی بوه که نه مه ش کاریگری له سهری هه بوه و کاریگری شی کردوته سه ر شیعه ره کانی)^{نهج}

¹ دور الأدب المقارن في توجيه دراسات الأدب المعاصر/د.محمد غنيمي هلال ل80

² دیوان المتنبي /دار الجیل/بیروت/ 373

³ هه مان سه رچاوه ی پیشو ل373

⁴ دیوانی نالی ل 481

⁵ میژوی نه ده بی کوردی/د.مارف خه زنه دار/به شی 3/ل80

⁶ دیوان المتنبي/14

⁷ هه مان سه رچاوه ی پیشو 40

⁸ دیوانی نالی /100

⁹ دیوان المتنبي / 332

¹⁰ تاریخ الأدب العربي /د.عمر فروخ/467

¹¹ دیوانی نالی/555

¹² هه مان سه رچاوه ی پیشو /131

¹³ دیوان المتنبي /22

¹⁴ هه مان سه رچاوه ی پیشو 164

¹⁵ دیوانی نالی/280

¹⁶ المتنبي/صادق صالح العاني/55

¹⁷ دیوانی نالی/ 145

¹⁸ نالی له کلاو رۆژنه ی شیعه ره کانیه وه/عهد ملا کریم/67

¹⁹ تاریخ الأدب العربي /حنا فاخوری/599

²⁰ دیوانی نالی/ 102

²¹ بروانه : ده که کانی نه ده بی کوردی /علادین سجادی/85